

ВІДДІЛ ОСВІТИ
ВИШГОРОДСЬКОЇ РАЙДЕРЖАДМІНТСТРАЦІЇ
ЖУКИНСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ

Використання інтерактивних технологій на уроках української мови та літератури

З досвіду роботи
вчителя української мови та літератури
Жукинської ЗОШ І – ІІІ ступенів
Загорулько Олени Григорівни

2015 рік

Зміст

I. Вступ	1 ст.
II. Основна частина	2- 9ст.
II.I. Ефективність використання інтерактивного навчання на уроках української мови та літератури	2-4ст.
II.II. Переваги та недоліки інтерактивного навчання	5-6 ст.
II.III. Опис інтерактивних технологій .	7-18 ст.
III. Висновок	19-20 ст.
IV. Список використаної літератури	21ст.
Додатки	22-65 ст.
Додаток 1. Використання інтерактивних технологій на уроках української літератури 6 клас .	22-37ст.
Додаток 2. Конспект уроку з української мови в 9 класі на тему «Розділові знаки в складному реченні	36-43 ст.
Додаток3. Конспект уроку з української мови в 6 класі на тему «Поняття про фразеологізми»	44-48ст.
Додаток 4. Конспект уроку з української літератури в 10 класі на тему «Трагедія особистості в долі Чіпки Варениченка»	49-53ст.
Додаток 5. Сценарій літературно – музичної композиції «Герої не вмирають»	54– 65ст.

I. Вступ

Провідною ідеєю освіти на сучасному етапі в українській державі є гуманізація , адже гуманітарна освіта є засобом і сферою формування державного етносу , розвитку особистості як найвищої цінності суспільства.

Щоб забезпечити ефективність навчання , повноцінність уроку , необхідно поєднувати репродуктивну і пошукову діяльність . Учень - не пасивна фігура педагогічного процесу , і вчитель повинен прагнути дати йому не лише певний вантаж знань , а й навички мислити, стимулювати розвиток його пізнавальних сил , роботу думки , постійну потребу вчитися , самостійно здобувати знання , спостерігати, досліджувати.

Ідеалом сучасного навчання є особистість не з енциклопедично розвиненою пам'яттю , а з гнучким розумом , швидкою реакцією на все нове.

« Однією з найсерйозніших хиб нашої шкільної практики є те , що, навчаючи дітей , працює переважно вчитель ,» - писав В.Сухомлинський.

Праця учня, який роками сидить мовчки за партою , слухає вчителя і намагається щось запам'ятати - не може забезпечити повноцінного формування особистості.

Щоб розвинути творчу особистість потрібно насамперед розглянути учня як цілісну, активну істоту .У цьому основна суть перебудови навчально-виховного процесу . Учень - не об'єкт, а насамперед творець свого власного «Я» .

Отже , навчальний процес слід побудувати так, щоб сприяти свідомій співучасті учня.

Саме тому особливого значення потрібно надавати інтерактивним методам та технологіям навчання . Ці форми роботи сприяють засвоєнню соціального досвіду людства, накопиченню знань , оволодінню вміннями і навичками , виробленню поглядів та усвідомлених переконань . В цьому й полягає завдання вчителя : зробити все можливе для становлення сучасної людини.

II.1. Ефективність використання інтерактивного навчання на уроках української мови та літератури

« Мова і література - це пам'ять народу , його генетичний безсмертний код , це колективна совість суспільства, увічнена в слові. А слово - найефективніша і найстійкіша річ , що не згорає у вогні історії, і кожен, хто працює зі словом, немов би сам стає причетний до безсмертя ...» - досить влучно висловився український письменник Юрій Щербак з приводу української мови та літератури .

Саме нам, мовникам , випала найкраща нагода спонукати учнів до почуття прекрасного , бо ж наш предмет вже сам по собі покликаний виховувати творчість , занурюватись в таїну слова , у глибину думки .

Мета уроку літератури - відкриття неповторного «Я» кожної дитини , створення умов для її самореалізації у процесі спілкування з художнім текстом, учителем , товаришем . Мета уроку - залучити учнів, щоб у творах художньої літератури вони шукали відповіді на життєві питання , відчували потребу у творчості.

А потреба творчості може з'явитися лише тоді, коли вчитель буде заохочувати творчі пориви , стимулювати будь-які, щонайменші успіхи та зусилля дітей.

« Не потрібно вичерпувати тему , необхідно давати дітям можливість самим дійти до неї. Дайте дітям проявити спочатку елементарну творчість , і вона у них буде розвиватися ще більше...» - вважала Софія Русова.

Уроки мовлення ж покликані розвивати й таку важливу рису учнів, як комунікативність . Саме працюючи на уроках з використанням інтерактивних технологій , учні виробляють вміння цінувати думку опонента, переконливо доводити істину, виявляти наполегливість в обстоюванні своєї позиції, а отже виховувати мовну культуру особистості.

Українська словесність відкриває безмежний світ, в якому можна працювати над собою - набувати знання, розвивати саморефлексію , самоаналіз, самосвідомість.

Кожен вчитель має переорієнтуватися на саморозвиток і самореалізацію особистості.

На допомогу вчителю приходять інтерактивні технології навчання .

Застосування інтерактивного навчання при вивченні мови та літератури має свої особливості.

Інтерактивне навчання передбачає, як мінімум три види діяльності :

- фізичну (зміна розташування у класі, говоріння, слухання, письмо);
- соціальну (обмін думками , враженнями , постановка запитань, відповіді на них);
- пізнавальну (внесення доповнень , самостійний пошук шляхів розв'язання проблеми) .

Лише за умови , що всі три види активності будуть взаємопов'язані і різноманітні, інтерактивне навчання буде ефективнішим .

Ефективність залежить також від системності і систематичності. Системність передбачає охоплення всіх сторін навчального процесу, має логіку, структуру, йде від простішого до складнішого .

Інтерактивне навчання сприяє не лише засвоєнню знань , а й набуттю вмінь і навичок в різних видах діяльності , допомагає готувати особистість до життя в новому суспільстві.

Найхарактернішою ознакою інтерактивного навчання є те , що активним співтворцем навчально-виховного процесу стають самі учні. Вони є суб'єктом пізнання . Кожен учень залучається до співпраці в колективній , груповій діяльності.

Учень і вчитель є рівноправними , рівнозначними суб'єктами навчально-виховного процесу.

Вони спільно визначають мету діяльності, об'єкт, суб'єкт, засоби діяльності, результат навчання.

Під час такого спільного пошуку здійснюється обмін думками, знаннями , способами діяльності, внаслідок чого відбувається рефлексія , оцінювання здобутих результатів. Учні усвідомлюють , чого вони досягли на певній

сходивці пізнання , що вони знають , уміють, як виражають своє емоційне ставлення до об'єкта навчання, як володіють оцінними судженнями , як збагатився їх особистісний досвід творчої діяльності.

Під час інтерактивного уроку відбувається співпраця - спільна діяльність для досягнення загальних цілей , коли учні починають розуміти : вони можуть досягти своїх особистих цілей тільки за умови , що їхні товариші з групи також досягнуть успіху . Успіх кожного - це успіх групи .

Інтерактивні технології спрямовані на розвиток в учнів здатності бачити проблему, висувати гіпотези , оригінальні ідеї.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій , використання рольових ігор , спільне розв'язання проблеми .

Таким чином , досягається головна мета інтерактивного навчання.

II. II. Переваги та недоліки інтерактивного навчання

Інтерактивне навчання , як будь-що у нашому житті, має свої переваги та недоліки.

Таким чином до переваг можемо віднести :

1. Розширення пізнавальних можливостей учнів та їхньої самостійності , зокрема при здобуванні , аналізі та застосуванні інформації .
2. Можливість перенесення умінь і навичок, набутих на уроці з одного предмета, на уроки з інших предметів та в позашкільний простір. Наприклад, навички дискусії, робота в парах, малих групах тощо.
3. Зацікавленість учнів самим процесом інтерактивних вправ, тобто глибока внутрішня мотивація.
4. Проведення інтерактивних уроків є для вчителя стимулом, адже на такому уроці педагог повніше розкривається перед учнями як організатор, консультант, інтелектуал.
5. Інтерактивне навчання забезпечує демократизацію навчально-виховного процесу на основі рівноправного партнерства між учителем і учнями та всередині учнівського колективу.
6. Учні приймають рішення, мають можливість спілкуватися, розвивати комунікативні навички.
7. Учні, які самі спробували себе у ролі вчителя, з більшою повагою ставляться до педагога.
8. На інтерактивних уроках менше часу витрачається на подолання проблем із дисципліною.

Можна визначити і недоліки інтерактивного навчання :

1. На інтерактивних уроках учням важко зосередитися на змісті матеріалу ,адже інтерактивні вправи потребують від них постійного виконання багатьох дій та операцій .

2. На вивчення порівняно невеликого обсягу інформації витрачається значний час.
3. Контроль за обсягом і глибиною засвоєння знань опосередкований, персональний же контроль потребує значної підготовки й часу .
4. Слабкий зворотний зв'язок .
5. Майже завжди є потреба подальшої корекції знань , умінь і навичок учнів .
6. Важко налагодити взаємонавчання як постійно діючий механізм

II. III. Опис інтерактивних технологій

Епіграф

Епіграф - це один із способів формулювання проблеми (теми , головної думки) уроку . Прочитавши епіграф уроку , учні включаються в його обговорення : висловлюють судження , коментують висловлювання.

Сенкан

Цей вид роботи використовується як інструмент , щоб спонукати учня до розмірковування над темою . П'ятирядковий неримований вірш складається з одинадцяти слів .

Алгоритм роботи

У першому рядку записується одне слово , іменник , який є темою сенкану .

У другому - записуються два слова , прикметники , які є означеннями теми.

У третьому - учні записують три слова, дієслова, які, вказують активність , дієвість пов'язану з темою .

У четвертому - записується фраза , якою висловлюється розуміння теми (чи ставлення до теми). Фраза складається з чотирьох слів ,

У п'ятому - записується одне слово , іменник - синонім (висновок) до теми .

Використання

« Сенкан » можна використовувати на етапі актуалізації знань , перевірки домашнього завдання, усвідомлення , закріплення, повторення матеріалу , на уроках контролю знань .

Групування

Стратегія навчання , яка спонукає учнів вільно думати й відкрито висловлюватися на певну тему , спрямована на стимулювання мислення про зв'язки між окремими поняттями.

Алгоритм роботи

Для роботи вибирається опорне слово , поняття , словосполучення.

Відповідно до нього підбираються слова за певними зв'язками .

Використання

Дана стратегія застосовується на етапі актуалізації знань , перевірки домашнього завдання , подачі нового матеріалу , закріплення ,уроках перевірки і контролю знань.

За завданням учителя бажано будувати асоціативні та інформативні , одно- та багаторівневі грона . Кожний із видів такого грона має свої завдання й особливості , й повинен використовуватися на відповідному етапі уроку .

Асоціативне грона використовується на етапі актуалізації та усвідомлення знань . Воно базується на пошукові асоціацій , що виникають в учнів . Асоціативні грона не коментуються і не оцінюються . Робота над ними допомагає акумулювати думки й міркування школярів навколо понять , що розглядаються на уроках.

Інформативне грона застосовується для перевірки знань учнів , тобто на етапі перевірки домашнього завдання, рівня засвоєння знань ; на уроках виявлення рівня компетентності учнів за темою . До інформативного грона вводяться слова , які легко пояснюються автором роботи на рівні зв'язку з темою . Інформативне грона дозволяється піддавати сумніву(з боку вчителя) і відповідно, захисту (з боку учня-автора) . Воно оцінюється як окремий вид діяльності на уроці.

Особливість *однорівневого* грона полягає в тому , що всі зв'язки в його побудові відбуваються на одному рівні, тобто від одного відправного слова. У багаторівневому гроні кожне слово наступного рівня стає опорним щодо підбору інформації.

Багаторівневе грона являє собою розгорнену опору за темою , в основі якої лежить принцип гіперзв'язків .

Кластери

Застосування кластерів Термін "кластер" перекладається з англійської "cluster" - рій, грона, грудка, накопичення. В центральному овалі розміщено ключове слово, поняття, фраза, в додаткових словах, які розкривають значення головного. За допомогою кластера можна в систематизованому вигляді

показати великі об'єми інформації (ключові слова, ідеї тощо)

Підготовка кластера . Прочитати текст і виділити в ньому великі і малі смислові одиниці. У прямокутних рамках записати прийняті назви. Навколо кожної рамки в кружечках (у «гілочках») коротко вписати відомості, які відповідають смисловим блокам. Спробувати установити зв'язки між окремими блоками і «гілочками» кластера і з'єднати їх стрілками. Після обговорення доповнити кластери новими «гілочками»

Коло Вена

Навчальна методика, яка використовується для того , щоб навчити учнів різних вікових груп зрозуміти цілісність літературних процесів шляхом аналізу з обов'язковим синтезом його результатів.

Алгоритм роботи

1. Вчитель виділяє напрямки (підтеми , проблеми), до вирішення яких необхідно звернутися у розкритті теми . Їхня кількість довільна.
2. Інформація - стосуються кожної проблеми (підтеми , напрямку) заноситься в окреме коло .
3. У спільну частину записується інформація , що стосується всіх виділених складових.

Використання

Дана стратегія може використовуватися на етапі перевірки домашнього завдання, усвідомлення змісту та закріплення . Окрім того, дана форма може бути ефективною на уроках перевірки і контролю знань.

Працюючи за стратегією «Кола Вена» , вчитель пропонує учням кількість площин , необхідну для розкриття теми . Їх може бути дві, три . Але варто пам'ятати , що важливим етапом роботи залишається синтез : пошук спільної площини для всіх виділених учителем кіл .

Методика « Взаємних питань»

Вид діяльності, що надає можливість учням бути в ролі вчителя , керувати процесом читання .

Алгоритм роботи

Учень готує запитання і ставить його сусіду по парті. Отримавши відповідь , погоджується або коригує її .У відповідь отримує зустрічне питання й дає на нього відповідь .

Використання

Звернення до такого виду діяльності доцільне під час перевірки домашнього завдання та на етапі закріплення нового матеріалу .

Акваріум

«Акваріум» - є нетрадиційним способом роботи з текстом : актуалізація читацьких вражень , обговорення проблематики щойно прочитаного художнього твору , розв'язання певної етичної, філософської чи соціальної проблеми, на яку наштовхує художній твір .

Алгоритм роботи

Учасники об'єднуються в групи по 4-6 осіб та ознайомлюються із завданням. Одна з груп займає місце в центрі аудиторії, отримує: інструкцію щодо проведення групової дискусії : «Прочитайте завдання вголос , обговоріть його в групі, за 3-5 хвилин дійдіть спільного рішення або підсумуйте дискусію». Після завершення відведеного часу група повертається на місце . Коротке обговорення того , що почули всім класом : «Чи погоджуєтесь ви з думкою групи ? Чи була ця думка достатньо аргументована ?» Потім друга група займає місце в центрі кола. Наступна група може обговорювати інше питання або іншу проблему .

Варіант 1 . Ведучий чітко ставить питання , у якому виражений центральний момент теми . Тема пропонується суперечлива , але істина проглядається (це потрібно для того,щоб учні дійшли спільної думки). Учні висловлюють будь-які версії відповідей, навіть сумнівні. Критика в «акваріумі» заборонена, атмосфера доброзичлива .

Підтримується будь-яка думка чи судження . Оцінюється здатність гравців за короткий час дійти спільного компромісного рішення, глибина розуміння проблеми, свідомо позиція .

Наприклад:

За казкою « Фарбований Лис»

- Чи є у казці позитивні герої?

- Чому Микита завив , коли заспівав хор лисичок?

Варіант 2 . Прокоментувати фразу з тексту .

Мікрофон

Дає змогу кожному висловити свою думку з приводу чогось .

Алгоритм використання

Говорити має тільки той , у кого «символічний мікрофон» , висловлені думки не оцінюються і не коментуються, під час виступу ніхто не має права перебивати , перепитувати .

Навчаючи - учусь

Прийом, що дозволяє передавати свої знання іншим. Учня роздаються аркуші з конкретною інформацією. Вони повинні ознайомитись з її змістом і передати одному з учнів класу , при цьому отримати також інформацію від іншого учня . Після спілкування учнів у парах представник від кожної групи повідомляє класу те про що дізналися учні під час спілкування.

Прийом «Кооперативне навчання»

Цей прийом полягає в постійній взаємодії та підтримці учнів через взаємоперевірку самостійних робіт, спільне виконання домашніх завдань , переказ одне одному вивченого матеріалу ,спільну підготовку до заліку.

Метод «Американська мозаїка» або метод «Пилка»

Реалізується за схемою : новий матеріал поділяється на 4-6 частин, які пропонуються для вивчення членам груп . Кожен учень із групи досконало опрацьовує одне питання з переліку. Потім члени різних команд , які вивчали

одне питання , збираються для 5-10 хвилинного обговорення. Після цього вони повертаються до своїх команд і пояснюють зміст частини навчального матеріалу іншим членам групи. Рівень засвоєння навчального матеріалу визначається за результатами індивідуальної самостійної роботи, яку виконує кожен учень за всією темою.

Дуель

« Дуель » - це командна робота з навчальною інформацією . Команди по черзі ставлять одна одній запитання (пов'язані з темою уроку, навчальним текстом, викладеним учителем чи прочитаним у підручнику), відповідають на них . Оцінюється активність команд, кількість і змістовність запитань та відповідей .

«Так» чи «Ні»

Питання вчителем формулюються так, щоб можна було відповісти «Так» або «Ні». При цьому діти не вголос відповідають на запитання , а показують картки . Учень , який помилився , вибуває з гри , а виграє той, хто залишився в грі.

« Не кажи «Так» чи «Ні» »

Цей метод формує в учнів власну позицію в оцінюванні дій, вчинків , поведінки персонажів ; розвиває зв'язне мовлення та активізує сюжетний зміст художнього твору на початковому етапі роботи з ним.

У відповіді не можна вживати слова «так» чи «ні» , не можна не з дієсловом, чи повторювати слова, що були в запитанні.

« Лист літературному персонажеві»

Учні повинні написати «цільового листа» літературному персонажеві, в якому підтримати його або , навпаки , засудити , допомогти порадою , висловити своє ставлення до його вчинків.

Приєм «Написання есе»

Смисл цього прийому можна висловити наступними словами: «Я пишу для того, щоб зрозуміти, що я думаю». Це вільне письмо на задану тему, в якому оцінюється самостійність, прояв індивідуальності, дискусійність,

оригінальність рішення проблеми, аргументація. Зазвичай, есе пишеться прямо в класі після обговорення проблеми і займає не більше 5 хвилин. На уроках цей прийом зручно використовувати як підсумкову рефлексію, коли була розглянута важлива навчальна тема або розв'язана серйозна проблема, як варіант, коли на усну рефлексію не вистачає робочого часу

Алгоритм роботи.

Прийом «Написання есе» .

Структура есе нагадує гамбургер:

1. Вступ (верхня частина, "булка") - одне речення , яке пояснює головну тему чи ідею есе;
2. Основна частина ("м'ясо, сир, салат") – кілька фраз, у яких викладено факти, докази, пояснення на підтримку головної ідеї;
3. Висновок (нижня частина, "булка") - одне підсумкове речення , що пов'язує між собою вступ і основну частину

Літературні листи

Стратегія спрямована на формування в учнів умінь обмінюватися думками щодо прочитаного

Алгоритм роботи .

Листи призначені для стимулювання діалогу (запитання відповіді) між двома читачами. Учень читає текст. У ході виникнення в нього думок й міркувань записує їх на аркуші й пропонує сусіду для обміну інформацією чи відповіді. Адресат відповідає й записує свої думки (запитання), адресовані сусіду.

Карусель

Стратегія використовується як підсумок зробленого й зрозумілого учнем чи групою учнів на уроці

Алгоритм роботи

На чистому аркуші учитель записує запитання. Кількість аркушів залежить від кількості запитань, які вчитель виділяє як найважливіші, що розглядалися на уроці. Учні об'єднуються у групи. Їхня кількість відповідає кількості

аркушів із запитаннями. Кожна з груп отримує по одному аркушеві.

Обговоривши запитання на аркуші, під запитанням фіксується відповідь. Аркуш складається таким чином (у вигляді гармошки), щоб відповідь була схована, залишалось тільки запитання й місце для відповіді на нього. У такому вигляді групи обмінюються аркушами. Робота повторюється, тільки з іншим запитанням. Прикрити відповідь попередньої групи відкривати не дозволяється. Процес повторюється до того часу, поки аркуш не повертається до групи, яка першою дала на нього відповідь. Після цього групи знайомляться з усіма відповідями і знайомлять з ними увесь клас. Вчитель підсумовує роботу, звертаючи увагу або на відмінності розуміння питань, або приближену до однієї відповідь, пропонувану різними групами

Аукціон

Наприклад, при вивченні біографії Івана Франка, пропоную наступні «лоти»: «Дитячі роки»; «Університети Франка»; «Початок творчої діяльності»; «Револьюційна діяльність»; «Найкращі твори письменника»; «Світогляд Франка, ставлення до релігії»; «Останні роки життя». Найвищий бал отримують учні, які підготували найповніші та найцікавіші повідомлення і «викупили» декілька лотів

«Джигсоу» або «Ажурна пилка»

Стратегія спрямована на формування умінь спільно добиватися результату, якщо окремо успіху досягти тяжко

Алгоритм роботи

Учитель добирає матеріал, з яким будуть працювати учні на уроці й ділить його на частини. На початку уроку учні об'єднуються у групи. Кількість учнів у групі відповідає кількості частин, на які поділено фактичний матеріал. Ці групи називаються первинними або домашніми. Члени домашніх груп перерозподіляються (принцип довільний) й об'єднуються у нові експертні групи. Кожна експертна група отримує для опрацювання одну частину підготовленого учителем тексту. За відведений час учні експертної групи знайомляться з текстом, опрацьовують його, готують по три контрольні

запитання щодо його освоєння. Учні експертних груп повертаються у свої первинні групи з підготовленим матеріалом. У кожній експертній групі по черзі кожний член кожної експертної групи навчає інших інформації, якої навчився у вторинній групі, перевіряючи рівень її засвоєння контрольними запитаннями. По завершенні роботи учитель підводить підсумок, даючи можливість кожній групі репрезентувати отримані знання

«Шість капелюшків мислення»

«Шість капелюшків мислення» – це одна із відомих методик, яку розробив спеціаліст із психології та творчості Едвард де Бонно. Це доволі простий для розуміння інструмент, де капелюшки різного кольору є так званими візуальними підказками. У методі «шести капелюшків» мислення ділиться на шість різних режимів, кожний з яких представлений капелюхом свого кольору

Білий капелюшок Під час аналізу запропонованої ситуації оголошуються основні факти, відомості; не оголошується особисте ставлення до ситуації. Яка у нас є інформація? Яка нам потрібна інформація

Червоний капелюшок(вогонь) Емоції. Інтуїція, почуття, передчуття. Не потрібно давати обґрунтування почуттям. Які у мене з цього приводу виникають почуття?

Зелений капелюшок Творчість(відображення ситуації у вигляді вірша, пантоміми тощо),почуття гумору. Різноманітні ідеї . Нові ідеї. Пропозиції. Яка альтернатива?

Чорний капелюшок Критика, негативні сторони ситуації. Обережність. Чи правда це? Чи спрацює? Які недоліки? Що тут неправильно? Що б я змінив? Що було зайвим?

Жовтий капелюшок Переваги. Чому це потрібно зробити? Які переваги? Чому це можна зробити? Чому це спрацює?

Синій капелюшок Життєвий урок, який можна винести із ситуації. На етапі підбиття підсумків уроку « синій капелюшок» може орієнтуватись на запитання: 1. Що корисного винесли ви із роботи? 2. Чому ви можете сказати, що цей урок важливий для вас? 3. Де, в яких ситуаціях Ви можете використовувати набутий

досвід?

Технологія «Шість капелюхів мислення» Едварда де Боно дозволяє розвивати у дітей творче мислення, критичне мислення толерантність.

Метод «Шести мислячих капелюхів» дозволяє структурувати й зробити набагато ефективнішою будь-яку розумову діяльність як особисту, так і колективну, особливо для ситуацій розв'язання проблем та прийняття рішень.

Метод «шести мислячих капелюхів» — це простий і практичний спосіб розділення процесу мислення на шість різних режимів, кожен з яких представлений метафоричним капелюхом певного кольору. Можна навчитися оперувати різними аспектами мислення по черзі, зібрати ці аспекти разом й отримати «повноколірне мислення». Даний метод забезпечує більш ефективну концентрацію та усвідомлення глибини мислення, а також легкість в опануванні власними думками.

Використовувати метод на особистому рівні можливо в будь-яких областях розумової діяльності; це можуть бути, наприклад, важливі листи, статті, плани, рішення проблем. У професійній діяльності — планування, оцінка чого-небудь, дизайн, створення ідей. У груповій роботі — проведення зустрічей, знову ж таки — оцінка, планування, вирішення конфліктів, навчання.

Деякі дослідження дають підстави вважати, що в різних режимах функціонування мозку (критика, емоції, творчість) його біохімічний баланс відрізняється. Якщо це так, то якась система на зразок методу «шести мислячих капелюхів» просто необхідна, тому що не може бути єдиного «біохімічного рецепта» для оптимального мислення.

Білий капелюх (інформація)

Детальна та необхідна інформація. Тільки факти. Яка ще необхідна інформація?

Використовується для того, щоб спрямувати увагу на інформацію. У цьому режимі мислення нас цікавлять лише факти. Ми задаємося питаннями про те, що ми вже знаємо, яка ще інформація нам необхідна і як її отримати.

Жовтий капелюх (логічний позитив)

Символічне відображення оптимізму. Дослідження можливих успіхів і позитивних сторін. Переваги. Чому це спрацює?

Вимагає переключити свою увагу на пошук переваг і позитивних сторін ідеї, яка розглядається.

Чорний капелюх (критика)

Застерігає та змушує думати критично. Що може статися поганого або що піде не так? Обережність.

Дозволяє дати волю критичним оцінкам, побоюванням й обережності. Вона захищає нас від нерозважливих і непродуманих дій, указує на можливі ризики й «підводні камені». Користь від такого мислення безсумнівна, якщо, звичайно, нею не зловживати.

Червоний капелюх (почуття та інтуїція)

Які почуття виникають? І не намагайтеся їх пояснити.

У режимі червоного капелюха в учасників (якщо це колективне обговорення) є можливість висловити свої почуття та інтуїтивні здогади щодо питання, яке обговорюється, не вдаючись у пояснення про те, чому це так, хто винен і що робити далі.

Зелений капелюх (креативність (творчість))

Зосередження на творчості, альтернативних рішеннях, нових можливостях та ідеях. Це можливість висловити нові поняття та концепції.

Перебуваючи під зеленим капелюхом, ми придумуємо нові ідеї, модифікуємо ті, що вже існують, шукаємо альтернативи, досліджуємо можливості, взагалі даємо креативності зелене світло.

Синій капелюх (управління процесом)

Керування розумовими процесами. Гарантія дотримання всіх шести капелюхів.

Синій капелюх відрізняється від інших капелюхів тим, що він призначений не для роботи зі змістом завдання, а для управління самим процесом роботи. Зокрема, його використовують на початку сесії для визначення того, що належить зробити, і в кінці, щоб узагальнити досягнуте й поставити нову мету.

ЯК ЦЕ ВІДБУВАЄТЬСЯ

У груповій роботі найпоширеніша модель — визначення послідовності капелюхів на початку сесії. Послідовність визначається виходячи змісту завдання або проблеми, що необхідно вирішити. Потім починається сесія, під час якої всі учасники одночасно «одягають капелюхи» певного кольору в певній послідовності та працюють у відповідному режимі. Модератор залишається під синім капелюхом і стежить за процесом. Результати сесії підсумовуються під синім капелюхом.

Переваги методу, оголошені Едвардом де Боне під час перебування під жовтим капелюхом

Зазвичай розумова праця уявляється нудною та абстрактною. «Шість мислячих капелюхів» дозволяють зробити її яскравим і захопливим засобом управління своїм мисленням.

Кольорові капелюхи — це метафора, яка добре запам'ятовується, яку легко застосовувати.

Метод «шести мислячих капелюхів» можна використовувати на будь-якому рівні складності: від дитячого садка до старших класів.

Завдяки структуруванню роботи й виключенню безплідних дискусій мислення стає більш сфокусованим, конструктивним і продуктивним.

Метафора капелюхів є свого роду рольовою мовою, на якій легко обговорювати й переключати мислення, відволікаючись від особистісних переваг і нікого не ображаючи.

Метод дозволяє уникнути плутанини, оскільки тільки один тип мислення використовується всією групою в певний проміжок часу.

Метод визнає значимість усіх компонентів роботи над завданням (проектом): емоцій, фактів, критики, нових ідей — і включає їх у роботу в потрібний момент, уникаючи деструктивних факторів.

III. Висновок

Нині популярно використовувати інтерактивні прийоми та технології навчання . Постає питання : чи дійсно це потрібно ?

На мою думку , так . Але кожний вчитель повинен розумно підійти до використання інтерактивного навчання .

Інтерактивні методи навчання повинні бути в практиці роботи педагогів . Але інтерактивний урок не може бути основною моделлю навчання , тому що інтерактивні прийоми - це окремі прийоми , які дають змогу урізноманітнити урок , а постійно проводити інтерактивне навчання не можливо .

Інтерактивні прийоми не повинні бути самоціллю , введення їх має бути поступовим і обережним . Якщо ці навички сформовані, то лише тоді можна практикувати проведення інтерактивного уроку не просто з набором інтерактивних вправ , а з однією-двома такими вправами в основній частині уроку , з'ясувавши при цьому на початку уроку очікувані результати , а в кінці заняття діти мають самостійно визначити , чи здійснилися їхні передбачення .

Життя ставить перед вчителем нові вимоги , завдання , проблеми . Їх багато , не всі можна вирішити . Але є й такі, здійснення яких неможливе без урізноманітнення їх форм і методів , які повинні спонукати учнів до самостійної праці, до творчого мислення , до формування світогляду.

Конфуцій свого часу сказав :

Те , що я чую , я забуваю.

Те , що я бачу , я пам'ятаю .

Те, що я роблю , я розумію .

Якщо перефразувати ці слова , отримаємо кредо інтерактивного навчання :

Те, що я чую , я забуваю .

Те , що я бачу й чую , я трохи пам'ятаю .

Те , що я чую , бачу , обговорюю , я починаю розуміти .

Коли я чую , бачу , обговорюю й роблю , я набуваю знань і навичок .

Коли я передаю знання іншим , я стаю майстром .

Якщо ми віримо в те, що навчання – це не лише передача знань, а й творчий процес людських взаємин, то створюючи в групі атмосферу визнання, ентузіазму і підтримки, таким чином формуємо у дітей позитивне ставлення до навчання.

Не навчайте дітей так, як навчали вас – вони народилися в інші часи. Якщо ви хочете навчити дітей мислити по-іншому, вам доведеться навчитися учити по-іншому

Конфуцій

Не буде вогника у Вас – Вам ніколи не запалити його в інших

В.О.Сухомлинський

Якщо знання – це новий капітал, то інновації – нова валюта

Кевін Келлі

Список використаної літератури:

- Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід: Методичний посібник. / Авт.-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – 2007.
- Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології. К, 2000.
- Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. - К.: А.С.К., 2004.
- Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті: Навчальний посібник / За заг. ред. С. П. Бондар. – Рівне, Редакційно-видавничий центр "Тетіс" Міжнародного університету "РЕГІ", 2003. – 200с.
- Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 192 с.
- Фасоля А. М. Урок в умовах особистісно-зорієнтованого навчання // Українська мова і література. – 2003. - № 46.

Додаток 1

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

Визначте основні мотиви купальських пісень.

Очікувані відповіді

- Уславлення міфічної істоти — символу очищення від злих духів через вогонь та воду.
- Визначення долі.
- Вибір судженого, прикликання пари, сімейного щастя.

Визначте головну думку пісні «Ой, у лузі червона калина похилилася»

Очікувані відповіді

- Уславлення героїзму Січових стрільців.
- Заклик до боротьби за волю.
- Підтримання сили духу бійців.
- Висловлення любові до вітчизни.

Визначте головну думку поеми «Євшан-зілля»

Очікувані відповіді

- Треба бути патріотом, вірним своїй Батьківщині.
- Необхідно толерантно ставитися до інших народів.
- Слово, пісня, реалії вітчизни мають у житті кожної люді велике значення.
- Рідний батьківський край — найкращий, це треба розум й цінувати.

Визначте головну думку твору Т. Шевченка «Думка» («Тече вода в синє море...») (можна за допомогою прислів'їв).

Очікувані відповіді

- Де б не був, а вдома найкраще.
- Добре там, де нас немає, а Чужина — не рідна сторона.
- Доля примхлива.

Визначте головну думку поезії Лесі Українки «Співець»

Очікувані відповіді

- Уславлення краси природи та сила її впливу: життя лиці має бути красивим, гармонійним.
- Треба любити рідний край, дбати про нього.
- Сила слова, мистецтва дуже велика, інколи дорівнюється до зброї.

Визначте головні думки повісті Лесі Вороніної «Тамне Товариство боягузів , або засіб від переляку № 9»

Орієнтовна відповідь

- Людина мусить уміти подолати свій страх. »
- Родина — це одна з найбільших цінностей у житті людини.
- Треба бути сміливим, кмітливим, відповідальним не лише за себе, а й за інших — близьких, за свою країну, свою Землю.

Визначте головну думку байки Л. Глібова «Муха і Бджола».

Очікувані відповіді

- Засудження ледарства, нахабства, життя за чужий рахунок.
- Схвалення працьовитості, людської гідності.

Коло Вена

Порівняйте образи Сергія та Митька з повісті Я.Стельмаха «Митькозавр з Юрківки , або Химера лісового озера»

Спільне. Однолітки, однокласники, друзі, дослідники природи, міцні, загартовані, самостійні, наполе і працюючі, сміливі, мрійники, романтики, оптимісти.

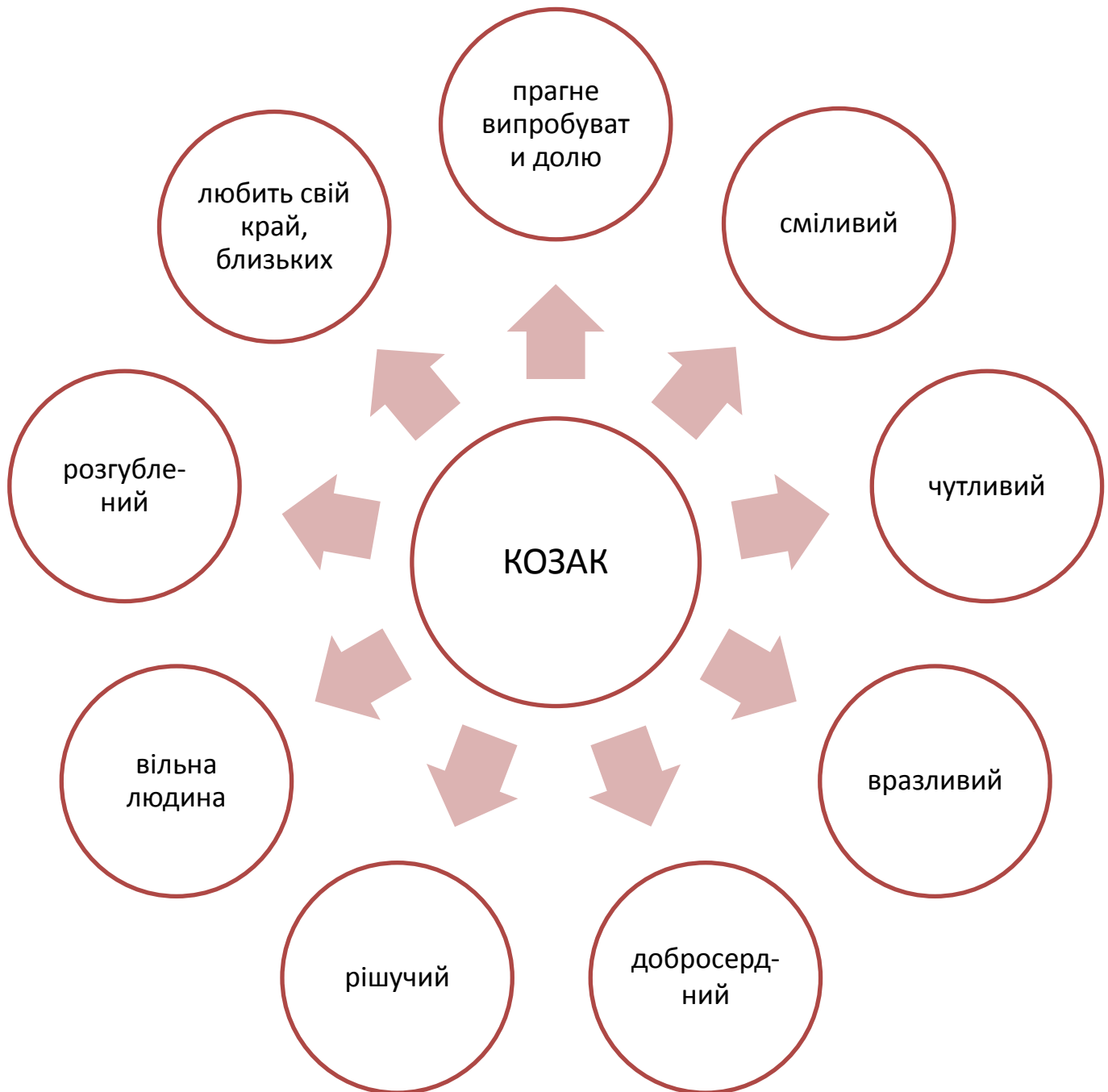
ЗАВДАННЯ. Порівняйте образи хана та ханського сина

Спільне . Одного роду, народу; одна батьківщина

Інтерактивна вправа «Сонечко»

Завдання. Схарактеризуйте образ козака з вірша «Думка» («Тече вода в а море...»).

Інтерактивна вправа «Сонечко»

Завдання . Створіть родовід Лесі Українки , зробіть висновок.

Висновок: Леся Українка була з високоосвіченої , творчої , інтелігентної родини , що мала глибокі літературні , культурні традиції , і це , напевно , сприяло розвиткові її таланту.

Літературний диктант « «Так» чи «Ні» »

(до повісті Лесі Вороніної «Таємне товариство боягузів , або засіб від переляку № 9»

1. Послання від бабусі Клим одержав електронною поштою. (Ні.)
2. Бабуся для виконання завдання дала онукові жовтий автомобіль. (Так.)
3. Жовтий «Запорожець» виявився «машиною часу». (Так.)
4. На Клима в авто напав синьомордик на екскаваторі. (Так.)
5. «Машина часу» управлялася спеціальним роботом, який сидів на задньому сидінні жовтого «Запорожця». (Ні.)
6. Спочатку Климові захотілося спокою, свободи від усяких обіцянок і небезпек, потім він відчув смак пригод. (Так.)
7. «Машина часу» переміщалася в часопросторі зовсім непомітно. (Так.)
8. Славним пращуром, засновником роду сім'ї Джури був Омелян Муха, запорозький характерник. (Ні.)
9. Характерник у запорожців — це чарівник, найвправніший воїн. (Так.)
10. Клим знайшов своїх батьків за допомогою козацьких барабанів. (Ні.)
11. Людина не може зустрітися сама із собою в іншому часі. (Так.)
12. Зброєю проти синьомордів виявилися земні мухи. (Так.)

Гра «Шість мислячих капелюхів»

(Я.Стельмах «Митькозавр з Юрківки , або Химера лісового озера»)

«Жовтий капелюх» (інформація)

Дізналися про давні періоди розвитку людства: палеозійську, мезозойську ери, карбонський, пермський, юрський, тріасовий періоди; тварин цих часів: динозаврів, стегозаврів, археоптериксів, індрикотеріїв, диноцефелів; про драконів-варанів з острова Комодо; хохулю — давній за походженням вид третинного періоду, що зберігся до наших днів; про лохнеське чудовисько; про бурштин; те, як поводитися в лісі (запобігання укусам гадюк), як рятувати потопаючого та багато ін.

«Білий капелюх» (позитивне)

Діти прагнули дослідити світ, знають способи: збір інформації, спостереження; збагатили свої знання; навчилися жити серед природи, уміють плавати, рятувати, фізично розвинені; уміють дружити, прощати одне одному, підтримувати.

«Чорний капелюх» (негативне)

У прагненні до слави піддавали себе й інших небезпеці; Вася завжди доречно жартував і поведився; доводилося інколи обманювати — як із куркою та ін.

«Червоний капелюх» (почуття, емоції)

Твір життєрадісний, оптимістичний, світлий, сповнений добрих емоцій, захопливий; видно справжню дружбу, романтику пригод, працьовитість, наполегливість головних героїв у досягненні мети; приємно читати про теплі родинні стосунки в сім'ї Митька.

«Зелений капелюх» (творчі ідеї)

Треба більше читати про ту галузь науки, техніки, про те, що найбільше подобається; дорослим слід створювати дітям умови для вияву ініціативи, самостійності, щось на, зразок «школи виживання», більше бувати в походах, на природі й таке ін.

«Синій капелюх» (висновки)

Твір Я. Стельмаха цікавий, захопливий, має багато повчального: вчить активно пізнавати світ, більше читати, бути романтиком та оптимістом, дружити, підтримувати одне одного, уміти вчасно простягти руку допомоги та ін.

Гра «Шифрувальник».

Розшифруйте прислів'я про запорожців.

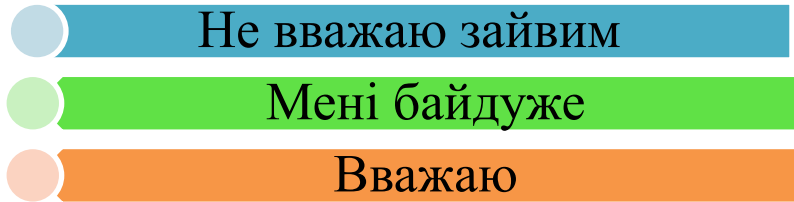
1. Бог нес безі миломстіл, кіотзаке не берз щастя. Ключ: закреслити сім зайвих літер. (Бог не без милості, козак не без щастя.)
2. Декозактаміслава. Ключ: «шифровку» розділити на окремі слова. (Де козак, там і слава.)
3. Удовереп амен удор умокьцазок. Ключ: читати навпаки. (Козацькому роду нема переводу.)
4. Поборов, той козак Не, що той, вивернувся що а. Ключ: переставити слова місцями. (Не той козак, що поборов, а той, що вивернувся.)
5. Не той зачко, що за довою вепли, а той, що типро диво. Ключ: переставити місцями букви в деяких словах. (Не той козак, що за водою пливе, а той, що проти води.)

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

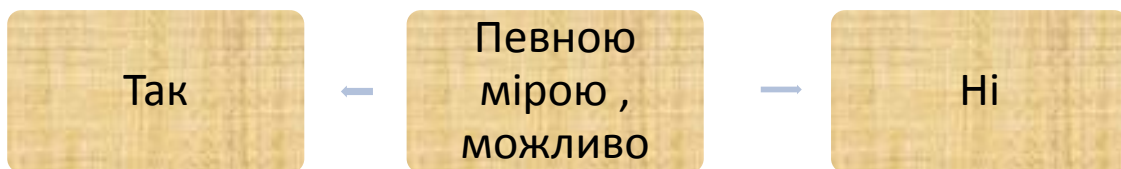
- Чи переконливими були докази того , що гарна художня книга так необхідна в житті кожної людини?
- Чи сприяв сьогоднішній урок виникненню у вас бажання читати? Я вважаю , що художнє слово може ....
- Якби я складала (складав) веснянки , то попросив би (попросила б) весну про ...
- Я вважаю , що колискові пісні в сучасному житті ....
- Коли я чую Державний Гімн України, у мене виникає почуття...
- Літературні пісні викликають у мене почуття....
- Поема М.Вороного «Євшан зілля» змусила мене замислитися над тим , що ...
- Я думаю , що вірш Т.Шевченка для нашого часу є ..., тому що....
- Я думаю , що «Співець» у вірші Лесі Українки – це ...
- Мої перші враження від твору В.Винниченка такі , що....
- Для мене однією з найбільших цінностей , невід’ємним складником щастя є ....
- Говорюча риба з казки Е.Андієвської мені нагадує ...
- Мені подобаються герої повісті В.Нестайка «Гореодори з Васюківки» найбільше тим , що...
- Якби я потрапив (потрапила) у подібну до Митькової та Сергієвої ситуацію з бурштином , я б....
- Для мене читання книжок – це можливість ....
- У творі Лесі Ворониної найбільше мене зацікавило .... Я думаю , що досвід запорізьких козаків корисний для нас , сучасників , у тому , що ...
- Найбільше в героєві мені подобається ..., тому що ...
- Мораль байки Л.Глібова «Муха і Бджола» , на мою думку для нашого часу є ...
- Я можу навести подібний до байки приклад із власних спостережень ...

Інтерактивна вправа «Займи позицію»

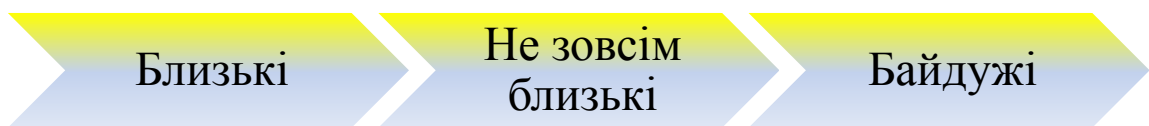
Чи вважаєте ви обряди колядування , щедрування , посівання зайвими в сучасному житті?

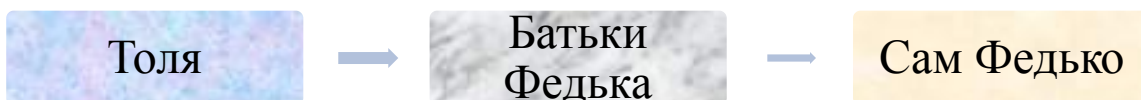
Чи варто сучасному школяреві знайомитися з піснями про далекі історичні події ?

Почуття автора , висловлені в поемі М.Вороного «Євшан зілля», особисто мені ...

Я вважаю , що в трагедії , що сталася з героєм оповідання В.Винниченка «Федько- халамидник» , винні...

То , на ваш погляд, Ява чи Павлуша герої повісті В.Нестайка «Тореодори з Васюківки» більшою мірою бешкетники , шукачі пригод чи звичайні хлопці ?

Інтерактивна аналітично – дослідницька вправа «Дерево рішень»

Проблема			
Рішення I		Рішення II	
Придивитися краще до своєї родини – жінки , дітей, - спробувати знайти з ними спільну мову, потоваришувати		Подружитися з іншими рибалками , із сусідами , допомогти їм побачити дива природи	
позитивне	негативне	позитивне	негативне
Родина стане дружною й рибалка не буде самотнім	Рибалка перестане помічати красу природи , диво навкруги	Рибалка вирішить свою проблему	Сім'я рибалки залишиться без уваги , такою ж недружною , коли кожен живе сам по собі

Літературний диктант (істинне (+); хибне (-))

Читаю один раз, не повторюю.

1. Байка — це розповідь, що виражає уявлення стародавніх людей про світ.
2. Відображення одного предмета через інший називається алегорією.
3. Першим байкарем називають Бабрія.
4. Автора байок називають оповідачем.
5. Байка складається з двох частин: оповідної та повчальної.
6. Байки Езопа написані віршованою мовою.
7. Частина байки, в якій міститься повчання, називається мораллю.
8. Головні герої байки — люди, птахи, звірі, рослини.
9. У байці «Вовк та ягня» Л. Глібов розповідає про долю Вовка.
10. Байки завжди писалися тільки віршованою мовою.
11. Основоположником жанру байки Езоп.
12. Байки бувають літературні і народні.

Відповіді: 1- ; 2+; 3-; 4-; 5+; 6-; 7+; 8+; 9-; 10-; 11+; 12+.

Урок української мови 9 клас
РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ
У БЕЗСПОЛУЧНИКОВОМУ СКЛАДНОМУ РЕЧЕННІ

Мета: закріпити набуті на попередньому уроці знання і вміння учнів вирізняти серед речень безсполучникові складні, навчити правильно вживати розділові знаки і домогтися засвоєння учнями правил постановки коми, крапки з комою, двокрапки й тире; поглибити навички використання безсполучникових речень в усному та писемному мовленні.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: роздатковий матеріал, мовний матеріал «Пори року», підручники, репродукції картин, грамзапис «Пори року» П. І. Чайковського.

Природа може все і все створює.

Г. Сковорода

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань (перевірка домашнього завдання)

1. Робота з картками біля дошки.

Картка № 1

Записати речення, вказати смислові відношення. Підкреслити граматичні основи.

1. Сонце зайшло, степові озера стали на якийсь час темно-червоними.
2. Не русалонька блукає — то дівчина ходить.
3. Защебетав соловейко — пішла луна гаєм.

Картка № 2

Записати речення, вказати смислові відношення. Підкреслити граматичні основи.

1. Подивилась ясно — заспівали скрипки.

2. І досі сниться: під горою, між вербами та над водою біленька хаточка стоїть.

3. Повіяв вітер по долині — пішла дібровою луна

Картка № 3

Із поданих речень виписати складне безсполучникове. Підкреслити граматичну основу. Пояснити, якими засобами об'єднані в одне синтаксичне і смислове ціле частини безсполучникового речення.

Дерева увесь день вимітали небо своїми зеленими мітлами, і надвечір із-за хмар таки виглянуло сонце. Гроза обмила втому не лише з вродливої природи — я майже фізично відчував у грудях радість

2. Робота в парах.

Діалог «Безсполучникове складне речення»

3. Робота з класом.

Записати речення, пояснити смислові зв'язки між частинами складного безсполучникового речення. Пояснити орфограми.

Жа...воронки дзвенять у син...ому небі, пш...ниця колосом шумить на полях від Поліс...я до Приазов...я.

— Скажіть, у якому стилі мовлення широко використовуються безсполучникові складні речення?

4. Підсумок. Таким чином, ми з'ясували, що безсполучникові складні речення утворюються з кількох частин, основним засобом зв'язку яких є інтонація, що об'єднує речення і виражає різні смислові відношення.

III. Повідомлення теми і мети основної частини уроку

Тема сьогоднішньої розмови — «Розділові знаки у безсполучниковому складному реченні». Виходячи із теми уроку, спробуйте визначити мету заняття. Скажіть, чи важливо все знати про розділові знаки? Чому? І чи потрібні вони взагалі?

IV. Мотивація навчальної діяльності школярів.

Ваше завдання — осмислити увесь матеріал і довести важливість розділових знаків, їх значущість у мовленні.

Тема уроку досить об'ємна, тому для опрацювання теоретичного матеріалу

підручника ми з вами використаємо **метод «Ажурна пилка» («Мозаїка»)**. Шляхом жеребкуванням кожна «домашня» група обирає той розділовий знак, який опрацюватиме протягом 5—7 хв. Далі по 2 учні з кожної «домашньої» групи утворюють «експертні» групи та обговорюють усі розділові знаки, опитують одне одного. Ця робота триває приблизно 10 хв. Після цього учні повертаються назад у «домашні» групи і розповідають усе почуте в інших групах, систематизують увесь матеріал. Кожна група повинна накреслити схему «Вживання розділових знаків у безсполучниковому складному реченні» і ще раз нагадати школярам про вживання кожного розділового знаку.

Підсумок. Учитель ще раз, користуючись схемою, підсумовує новий матеріал, доводить до відома учнів про авторські знаки.

V. Застосування набутих знань

Практична робота

1. Уважно прочитайте речення на ваших картках і поясніть вживання розділових знаків, використовуючи **метод «Прес»** (усно).

1) Тихесенько вітер віє, степи, лани мріють, між ярами над ставами верби зеленіють. 2) Вночі несподівано задув північний вітер, небо скоро затягло хмарами. 3) Сонце підбилося високо вгору; надворі стало душно. 4) У гаю, гаю вітру немає; місяць високо, зіроньки сяють. 5) Продержало з тиждень морозом — земля залякла, як кістка. 6) Дощ пройшов — подекуди ще стояли калюжі. 7) Глянь на луг — не вся травиця ще потоптана упрах. 8) Зима стала ще суворішою: вдарили люті морози.

2. Записати речення, розставити розділові знаки, пояснити їх вживання за допомогою правил і таблиці-схеми, накреслити схеми.

1) Кожен весняний день приносить щось нове: з'являються блакитні незабудки, кивають своїми маленькими голівками. 2) Махнула весна в лісі — вони зацвіли блакитними та зеленими фарбами (Махнула весна в лісі: вони зацвіли блакитними та зеленими фарбами). 3) Фіалка у гаю Полісся небесний промінь розлила, там пролісок на ноги звівся, медунка ніжно зацвіла.

3. Робота в групах із текстом

1 варіант — підручник сторінка (стор. 110, вправа 216).

2 варіант — текст «Жайворонкові пісні» (див. додаток). Виписати з тексту безсполучникові складні речення, підкреслити граматичні основи, пояснити вживання розділових знаків.

4. Знайти правильну схему речення (усно)

Ми цінуємо барвінок за його «лікарську допомогу», з нього виготовляють ліки від дуже важких хвороб

, — Одночасність

— Протиставлення

: Причина

Висновок

:
 Умова —

5. Самостійна робота (завдання диференційовані)

I—II рівень. Користуючись підручником, текстами вправи 190, записати речення, що відповідають схемам.

II—III рівень. I варіант — вправа 210 стор.109. II варіант — завдання на картках (див. додаток)

IV — рівень. Сконструйте з наведених пар простих речень усі можливі різновиди складних безсполучникових речень із неоднорідними частинами. Вкажіть смислові відношення (див. додаток)

Індивідуальні завдання на картках (2 учні)(див. додаток).

Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури

6. Лінгвістична задача (усно)

У якому місці можна поставити крапку з комою в реченні? З гуркотом проїхала машина піднявши пилюку на дорозі пронісся табун коней. Як зміниться зміст речення від варіантів розстановки розділових знаків?

VI. Застосування учнями одержаних знань у нестандартних умовах

1. Виконання творчої письмової роботи

Учитель. Вважаю, що ми змістовно попрацювали над вивченням нового матеріалу. Але ж ми вчимо правила не заради правил, а для того, щоб користуватися знаннями в усному і писемному мовленні. А для цього необхідно написати невеликі творчі роботи.

I—III рівень. Написати твір-мініатюру за картиною І. І. Шишкіна «Іній», використовуючи складні безсполучникові речення.

IV рівень. Написати невелику творчу роботу "У царстві зими", використовуючи складні безсполучникові речення.

2. Перевірка усіх робіт

3. Підсумок

Сьогодні на уроці ми з'ясували вживання коми, крапки з комою, тире і двокрапки. Підсумовуючи вивчене, заповніть таблицю (див. додаток), а 2-3 учні підготують зв'язне повідомлення про вживання розділових знаків у БСР.

1. Робота у групах із таблицею.
2. Робота учня біля дошки з таблицею.
3. Зв'язне повідомлення.

Учитель нагадує, яка мета ставилася перед учнями, аналізує з ними, чи вдалося її досягти.

VII. Мотивація оцінок і оцінювання учнів

VIII. Повідомлення домашнього завдання

I—II рівень — виконати вправу 187, стор. 98.

III рівень. Виписати із підручників фізики, географії, української літератури по одному БСР і пояснити вживання речень у різних стилях мовлення.

IV рівень. Скласти казку про зиму, використовуючи БСР.

ДОДАТОК(до уроку)

I. Самостійна робота

III рівень

Списати речення, поставити розділові знаки, вказати смислові відношення, накреслити схеми.

1. Хмари пливли низько над землею можна було сподіватися дощу.
2. Прокотився грім з розгоном грають блискавок шаблі пахне морем і озоном від притихлої землі.
3. Танцюють зорі на мороз чималий показують.
4. Навкруги тиша скрізь ясно з поля вітерець віє з гаїв холодок дише.

IV рівень

Сконструйте з наведених пар речень усі можливі різновиди безсполучникових складних речень із неоднорідними частинами. Вкажіть смислові відношення.

1. Зима стала ще суворішою. Вдарили люті морози.
2. Насунули грозові хмари. Пішов дощ.
3. Весна іде. Птахи повертаються на свої гнізда.
4. Пройшло літо. Настала осінь.

Індивідуальна робота на картках

Картка № 1

Прочитати і списати речення, вибираючи з дужок розділові знаки.

Обґрунтувати відповідь.

1. Уже підбилося сонце під zenit (, ;) вже обійшли дощі з громами (, ;) розпочинає коло білий світ (, ;) розпочались турботи вічні.
2. Дніпровський вітер у вікно війне (, ;) там заколишуться зелені трави (, ;) там квітка мальва гляне у вікно.
3. Важка спадала спекота серпнева (, ;) ховались у трави змійки-блискавки.

Картка № 2

Прочитати і списати речення, вибираючи з дужок розділові знаки.

Обґрунтувати відповідь.

1. Одного зимового погожого дня забарабанили, заспівали дзвіночки (— ;) на нашу вулицю ввірвалися трійки в яблуках.
2. Сніг поля вкриває килимами (— ;) паморозь лежить серед садів.
3. Снігами землю замело (— ;) яріли ще морозів жала.

ЖАЙВОРОНКОВІ ПІСНІ

Восени жайворонки зі своїми чудотворними піснями відлітають до вирію. Сиротіють без них степи й небеса, сиротіють людські душі.

Зима, білі сніги, метуть хурделиці, січе пороша, від морозу лунко тріскається лід на річці. Де забарилась весна, чому не квапиться у рідні краї?

Та ось повернулась із вирію весна, а з нею повернулись додому й жайворонки. Прилетіли не самі, а разом із своїми піснями. Бо пісні жайворонкові на чужині скучали за нашими степами, за привіллям. Ось вони злетіли в піднебесся і зазвучали: одна, друга, третя! Безліч пісень зазвучали над рідною землею, їхні звуки, наповнені і напоєні сонцем, пронизані радістю, посіялись додолу...

Ось тут жайворонки посіяли рясну пшеницю, тут із їхніх пісень проросло жито... Запахло чебрецем, засивіло полином. Сіються над землею жайворонкові пісні, віщують врожай і достаток.

Така, здається, непримітна сіра пташка, а здатна оновити світ своїми піснями!
Співай, щасливий жайворонку, над степами у піднебессі.

(Євген Гуцало)

Розділові знаки у безсполучниковому реченні

Розділові знаки	Кома, крапка з комою	Двокрапка	Тире	Примітки
Смислові відношення				
Інтонація				
Які сполучники можна вставити				
Які складні сполучникові речення синонімічні складним безсполучниковим				
Приклади				

6 КЛАС
УКРАЇНСЬКА МОВА
ПОНЯТТЯ ПРО ФРАЗЕОЛОГІЗМИ

Мета: дати учням поняття про фразеологізми; навчити пояснювати значення фразеологізмів і правильно використовувати їх у мовленні; визначити їх синтаксичну роль; користуватися різними видами словників; усвідомити значення фразеологізмів в українській мові.

Обладнання: Підручник ; дошка, маркери, тлумачні, фразеологічні словники, картки.

Орієнтовний план і методи проведення уроку

1. Актуалізація знань, мотивація навчальної діяльності.
2. Оголошення теми та очікуваних результатів.
3. Засвоєння нових знань («мозковий штурм», робота в парах, у малих групах, метод «Прес»).
4. Оцінювання підсумків уроку (бесіда, метод «Мікрофон»).

Крилате слово — от моя стріла.

Леся Українка

ХІД РОБОТИ

I. Актуалізація знань, мотивація навчальної діяльності

На минулому уроці закріплювали одержані знання з розділу «Лексикологія». Репродуктивна бесіда з метою повторення і систематизації знань учнів:

- Які слова називаються загальноновживаними?
- Які слова називаються діалектними?
- У чому різниця між діалектними словами й загальноновживаними?
- Які слова називаються професійними? Наведіть приклади.
- Чи мають вік слова? Чи старіють вони з часом? Чому?
- Які слова називаються неологізмами?
- Які це авторські неологізми?

— Де можна дізнатися, скільки приблизно іншомовних слів запозичено українською мовою з інших мов?

Тренувальні вправи

1. Переписати речення, виділити слова іншомовного походження. Встановіть, з якої мови запозичене кожне з них, користуючись «Словником іншомовних слів».

Осінь-маляр із палітрою пишною тихо у небі кружляє, все осипає красою розкішною. Літо останній справляє бенкет! (Л/. Рильський).

2. Прочитати речення, спишіть, підкресліть професіоналізми!; з'ясуйте, якої професії вони стосуються.

Хтось написав симфонію, а хтось кантату, а хтось роман — широке полотно. А я спішу в село, у рідну хату (О. Білаш).

— Назвіть загальноновживані слова.

3. Підкресліть авторські неологізми, прокоментуйте їхнє утворення. Під вітром хилиться верба, дзвенить ясна безмеж (М. Луків). Терновий куш пахтить, ряхтить бджолинокрилими квітками (М. Чернявський).

Підсумок. Перехід до нової теми.

II. Оголошення теми та очікуваних результатів уроку

На дошці задалегідь написані фразеологізми.

Знайти спільну мову; хоч око вийми; Сім п'ятниць на тиждень; прикусити язика; зробити з мухи слона.

Учитель зазначає, що на дошці записані фразеологічні звороти й учням треба буде шляхом проголошення ідей вивести правило про те, що називається фразеологізмом.

III. Вивчення нового матеріалу

1. **«Мозковий штурм»** (мета в тому, щоб зібрати якомога більше ідей щодо проблеми, яка вирішується).

У результаті бесіди на дошці з'являться записані ідеї, на основі яких виведеться правило.

Бесіда	Записи на дошці
— Подумайте і скажіть, чи можна передати значення фразеологічного звороту одним словом?	— За смыслом фразеологічний зворот часто дорівнює одному слову
— Чи можна сполучення слів у фразеологізмі поширювати або замінити окремі слова, не порушивши при цьому смыслу звороту?	— Фразеологізм — стійке, нероздільне сполучення слів
— Складіть речення з фразеологізмом «знайти спільну мову». Розберіть це речення за членами речення. Чи одним членом речення виступає фразеологізм?	— Стійке сполучення слів виступає одним членом речення

— Дайте визначення фразеологічного звороту, орієнтуючись на записи, зроблені в зошитах і на дошці.

— Порівняємо зроблені нами висновки з матеріалом підручника.

— Яка роль фразеологізмів у мовленні?

Тренувальні вправи

1. Вправа 81 в підручнику (знайти й виписати фразеологізми).

2. Використавши метод «Прес», довести, чому ці словосполучення — фразеологізми.

- Я думаю ...
- Тому що ...
- Наприклад ...
- Отже ...

3. Робота в парі (вправа 83 письмово).

4. Зробити синтаксичний розбір речень. Який висновок можна зробити?

1) Вертів, вертів хвостом бісів Супруненко, та й довертівся! (Панас Мирний)

2) Собака радісно вертів хвостом.

5. Учні працюють у малих групах. *(Кожна група одержує картку із завданням. Спікер зачитує завдання, організовує порядок виконання, заохочує групу до роботи, підбиває підсумки роботи, визначає доповідача.. Доповідач чітко висловлює думку групи.)*

Картка 1

Прочитайте уривок. Про який фразеологізм тут — розповідається? Що він означає? Яку властивість фразеологізмів не врахував спочатку хлопчик?

Дорослі часто кажуть: ніколи вгору глянути. Я раніше дивувався собі — як це так? Адже я міг скільки завгодно дивитися в синє непроглядне небо. То чи заважав хто дивитися вгору моїй мамі чи бабусі?

Тепер я знав, що то значило — ніколи вгору глянути. Ну, ось же самі подумайте. На горищі ждала риби моя покалічена чайка. Коська вже, мабуть, майстрував супутника, а я і йому пообіцяв допомагати. П'ятниця кликав мене в будинок відпочинку, бо йому самому не хотілося йти до мами. Та й довідатись треба було — яка ж кінокартина сьогодні йтиме в кошарі... А тут дідусь пообіцяв узяти з собою на справжню рибну ловлю. Це вам не просте діло — махати з берега або з баркаса вудочкою. Це вам ловити рибу у відкритому морі... Отож скажіть, будь ласка, чи мав я час глянути вгору? (Ю. Збанацький).

Картка 2

Прочитайте уривок, спишіть. Яке із двох виділених словосполучень є фразеологізмом? Поясніть його значення. Чи однакове значення у слова грати в обох виділених словосполученнях?

— Толю! — все ще не відриваючись од зошитів, але вже голосніше каже мама, — Ти довго будеш на моїх нервах грати? «На нервах, на нервах! Я ж на свищику граю, а не на нервах... І що тут поганого? Адже мама сама щойно похвалила мене за цей свищик. І завжди у неї голова болить. А от у мене ніколи не заболить, хоч сто років свистітиму...»

Кручу свищик і так і сяк, притуляю його до губів, а дмухнути все ж боюся. Врешті наважуюсь — і мама цього разу вже відривається від зошитів.

— Ти що, віника захотів? — сердито запитує вона.

З віником у мене давнє, не зовсім приємне знайомство, і я завмираю

Картка 3

Прочитайте уривок з повісті М. Стельмаха «Гуси-лебеді летять», випишіть ряд фразеологізмів, які можна об'єднати одним словом. Поміркуйте, чому автор вкладає в уста одинадцятирічного хлопчика так багато синонімів.

Дід зауважив, що я одчайдух і весь удався в нього...

Після цього ми з дідом презирнулися, усміхнулися, мати посварилась на мене бровами і кулаком, а бабуся вирішила повести свого безклепкого внука до церкви. Там я мав і покаятись, і набратися розуму, якого усе чомусь не вистачало мені. Та я не дуже і цим журився, бо не раз чув, що такого добра бракувало не тільки мені, але й дорослим. І з них теж чогось вискакували клепки, розсихались обручі, губились ключі від розуму, не варив баняк, у голові літали джмелі, замість мізків росла капуста, не родило в черепку, не було лою під чуприною, розум якимось втулявся аж у п'ятки і на в'язах стирчала макітра...

IV. Оцінювання підсумків уроку

Учні відповідають на питання:

— Що називається фразеологізмами?

— Наведіть приклади фразеологізмів, поясніть їх значення.

— Яка синтаксична роль фразеологізмів?

— За допомогою **методу «Мікрофон»** учитель з'ясовує з учнями «Як я розумію епіграф уроку?»

— Мотивація оцінок.

V. Домашнє завдання: Прочитати теоретичний матеріал в підручнику с. 46. Скласти розповідь про фразеологізми.

Вправа 86 письмово. Записати 5 фразеологізмів із словом «рука».

Конспект уроку з української літератури 10 клас
ТРАГЕДІЯ ОСОБИСТОСТІ
В ДОЛІ ЧІПКИ ВАРЕНИЧЕНКА

Мета: розкрити характер героя роману в усій його складності й з'ясувати причини, що привели Чіпку до морального падіння; розкрити огидність злочину; формувати вміння учнів осмислювати прочитане; виховувати в старшокласників прагнення зберегти кращі моральні якості, жити за законами народної моралі й етики.

Обладнання: тексти роману, грамзапис «Дай, Бог», олівці, плакати.

Тип уроку: нетрадиційний (урок-пошук істини).

*Коли тривоги життєвої
Тебе підхопить вітер злий,
По вінця сили трудової
У серце стомлене налий.
Нехай не виє самотина,
Як чорний пес за ворітьми!
Скажи крізь муку: я — людина!
Зрадій крізь горе: я — з людьми!*
М. Рильський

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Учитель. Сьогодні на уроці ми з вами продовжуємо роботу над змістом роману Панаса Мирного та І. Білика «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», зокрема над характеристикою його образів. Різне судилося життя героям роману, до кожного з них у нас своє ставлення.

— Хто, на вашу думку, є головним героєм твору? Чому? (*Весь сюжет і композиція твору спрямовані на розкриття тих чи інших рис характеру Чіпки.*)

— Які проблеми із кола визначених нами раніше ми розглядатимемо на сьогоднішньому уроці? (*Злочин і спокута; добро й зло; людина й земля; народ і влада; моральні цінності людини; жорстокість і милосердя*).

— Через долю яких персонажів розкриваються названі проблеми утворі? (*Грицька, Максима, Чіпки, друзяк-братчиків*)

— Як ви думаєте, для чого автори роману вводять образи Грицька й Максима? (*Вони ніби відтінюють головного героя, є двійниками його роздвоєної душі. Грицько є ніби протилежністю Чіпки: міг би й Чіпка стати таким, якби мав терпіння, урівноваженість.*)

Життя Максима — шлях грабунку, кровопролиття, розбою. Смерть Максима — попередження Чіпці: стій, зупинись, бо й тобі буде те саме. Ні до чого доброго цей шлях не приведе.

Учитель. Тож прослідкуємо на сьогоднішньому уроці, як Чіпка прожив свій вік, якими законами й правилами він керувався в житті.

II. Повідомлення учителем теми уроку

Учитель. Враховуючи тему уроку, давайте спробуємо визначити його цілі самостійно.

— Про що б ви хотіли дізнатися на сьогоднішньому уроці? Напишіть на картках очікуваний результат.

III. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

Учитель. Дослідимо образ Чіпки Варениченка, спробуємо осягнути внутрішній світ героя, який відображається в його вчинках, діях, словах. Спробуємо зрозуміти, хто ж Чіпка насправді: захисник народних прав, борець за справедливість, злочинець чи, можливо, герой?

Для цього ми з вами розділимося на дві групи: обвинувачів й захисників, щоб прослідкувати за життям головного героя роману Нечипора Варениченка. А оскільки без дискусії нам не обійтись, давайте пригадаємо «Правила проведення диспуту».

Якщо хтось говорить — слухай.

Кожен говорить по черзі, а не всі водночас.

Якщо хочеш висловитися, підніми руку, щоб тебе побачили.

Не перебивай того, хто говорить.

Якщо ти не погоджуєшся з кимось, переконайся, що ти хочеш. Критикуй ідею, а не особу, яка її висунула.

Не смійся, коли хтось говорить. Заохочуй до участі інших.

Учитель. Тож зараз пропоную кожній групі висловити свої думки з приводу обвинувачення та захисту Чіпки Варениченка. Суддя вислухає їх і винесе справедливий вирок. У чому ж звинувачується головний герой роману — Чіпка Варениченко?

Учень-суддя. Нечипор Варениченко, мешканець села Піски, звинувачується в тому, що він разом зі своїми друзками в стані сп'яніння вночі напали на сім'ю заможного козака Хоменка, що мешкав на хуторі. Жорстоко вирізали всю сім'ю, навіть не пожаліли немовля. Лише десятирічна дівчинка змогла чудом врятуватися. Сьогодні суд має винести вирок стосовно його вчинків. Хто ж Чіпка: злочинець чи борець за справедливість?

І група... Я думаю... (дискусія).

Учитель. Ми простежили слідом за авторами непростий життєвий шлях головного героя. І зараз прошу суддю підвести підсумок нашої дискусії й винести вирок головному герою.

Учень-суддя. І обвинувачі, і захисники переконливо аргументували свої думки, наводили вагомі факти з роману. І хоча в Чіпки були всі підстави стати борцем за соціальну справедливість, не можна виправдати його злочину, коли він убив сторожа, вирізав мирну сім'ю хуторян. Життя — це найдорожче, що є в людини. І ніхто не має права посягати на нього. Тому Чіпка — злочинець, що не розкався: «Один Чіпка не плакав. Як той сич насуплений, стояв він нарізно всіх, звісивши на груди важку голову, в землю втупивши очі — тільки коли-неколи з-під насуплених брів посилав на людей грізний погляд... Не знайшлося душі, щоб підійшла до нього, попросилася».

Учитель. Отож суд признав Чіпку винним, злочинцем. Хто заявив на нього в управу?

— Як ви розцінюєте вчинок матері, яка не приховала злочин сина?

Метод «Обери позицію» (засуджую, виправдовую)

Учитель. Так, Чіпка — вбивця, злочинець. Все життя він шукав правду й одночасно нею нехтував. Шукав її межі людьми, а власну втратив. Збирався помститися своїм кривдникам, а вбивав невинних: сторожа, сім'ю Хоменків. За все в житті слід відповідати і, можливо, якби покарали Чіпку за нерозкриту смерть сторожа, то сім'я Хоменків була б жива.

Зараз я пропоную для груп наступне завдання: створити постер-плакати, на яких схематично зобразити:

I — схематично життєвий шлях Чіпки.

II — за допомогою кольорової гами передати внутрішній світ головного героя (*учні зобразили маску для обличчя, використавши чорний, білий, червоний кольори, причому на одній частині позначили великий рубець*).

У групах визначаються: спікер, художник, доповідач.

Учитель. Каторга для Чіпки — справедливе покарання. І, можливо, після повернення з каторги він зможе змінити своє життя, яке йому не вдалося прожити, не розтративши духовних скарбів: доброти, любові, кохання, гідності.

А зараз уявіть на мить, що ви зустрілися з Чіпкою. Які поради при нагоді ви б дали йому на майбутнє життя?

Метод «Коло ідей»

- Навчитися прощати.
- Критично ставитися до себе й своїх вчинків.
- Шукати винуватців нещастя не тільки десь, а й у собі
- Шукати порятунку не в п'ятиці, а в роботі, серед людей і т. ін.

(Звернення учнів до епіграфа уроку, трактування його)

Підсумок. Кожна людина народжується на світ для добра, але, на жаль, у житті Чіпки переважило зло й повело його в нікуди. Якщо б схаменувся Чіпка, зрозумівши, що розбійницький шлях веде в прірву, то був би господарем свого життя. Давайте подумаємо, а скільки сьогодні молодих людей, шукаючи легкого хліба, заможного життя, «кайфу», виходять на шлях розбою й стають

кримінальними злочинцями? Для вас все попереду, ви щасливі від того, що ваше життя тільки починається.

Скажіть, чого ж навчив кожного з вас гіркий досвід Чіпки?

Метод «Мікрофон»

- Змушує кожного замислити над загальнолюдськими цінностями, над суттю людського буття.

- Будемо пиячити, красти, вбивати — втратимо людську подобу.

- Вчить дотримуватися народної моралі, загальнолюдських норм і т. ін.

Учитель. Гіркий досвід Чіпки дає зрозуміти, що життя — це не чернетка, в якій можна виправити помилку чи вирвати заплямований аркуш.

Його слід творити за законами честі й порядності, пам'ятати про найвищі моральні цінності людини. І дай, Бог, щоб ваша життєва нива була не дуже тернистою, а якщо комусь доведеться оступитися, щоб знайшов у собі силу зробити правильний наступний вирішальний крок. Лунає грамзапис «Дай, Бог» у виконанні О. Малініна.

Учитель. Думаю, що сьогоднішній урок змусив вас задуматися над власними звичками, характером, поведінкою, вчинками. Тож повчіться на помилках Чіпки і йдіть по життю не з опущеними вниз очима, а з високо піднятими головами.

Зараз з'ясуємо, чи досягнута мета уроку, чи справдилися ваші очікування.

Аналіз карток очікування.

IV. Оцінювання учнів і мотивація оцінок

V. Домашнє завдання

Написати твір-мініатюру на тему: «Імовірне майбутнє Чіпки у вільному світі», «На крові щастя не збудуєш» або «Мій ідеал молоді людини».

«ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ»

Літературно – музична композиція

Мета: закласти фундамент національної гідності в підростаючої молоді; формувати почуття гордості за українських військових і добровольців, культуру взаємовідносин між людьми; виховувати любов до України, активну громадянську позицію українців, особисту відповідальність за долю держави; сприяти збереженню пам'яті про тяжкі випробування нашого народу.

Обладнання та оформлення: Державний Прапор України; елементами народної символіки; проектор, комп'ютер; записи музики, мультимедійна презентація, свічки , лампадка.

Хід заходу

Вчитель. Сьогодні ми зібралися тут , щоб в скорботі схилити голови перед пам'яттю людей яких було вбито у мирний , цивілізований час ХХІ століття.

Вчитель. І саме тут ,сьогодні, скажемо «Люди, бережіть серця свої, щоб не стали каменем! Розбудуйте в душах Божий храм, щоб не повторити великий гріх!»

Вчитель. Здавалося все скінчилося , давно минуло і більше ніхто не пройде шляхом тих кривавих дій . Та не так судилось як здавалось ...Що робиться з тобою , чому ти плачеш Україно?

ЗИМА 2014 рік.

Україна. В огні та диму страждають мої міста. Мене понищено, спалено. А найбільше серце обливається кров'ю за сотні моїх дочок і синів , які загинули від куль у мирний час. Ще болять і кровоточать рани , земля захлинається від крові та сліз матерів, сестер, побратимів...

Учень. Вірш «Небесна сотня»

Учень . Вірш «М а й д а н»

Доброго дня , Майдан ! Ти серце Києва!
Ти волі нашої духовне джерело!
Доброго дня , Майдан ! Своїми мріями,
І волею перемагав ти зло..
Ти став , Майдан,початком незалежності,
І криком відчаю народного й жалю..
Початком злету душ аж до безмежності,
Останнім прихистком загиблих у бою..
Світив майдан палаючими шинами,
Серця всіх українців ти зігрів..
Тебе топили водометними машинами,
А ти горів..ти на весь світ горів..
Тобі,сповитому, ми колискові «люляли»,
Бруківку здерли,наче шкіру з козака,
Ти вистояв під снайперськими кулями,
Й ударом поліцейського кийка..
Ти був,Майдан,осипаний трояндами,
Загиблим душам м'яко їх стелив..
Свічками,наче новорічними гірляндами,

Дорогу в рай ти їм вогнем світив..
До тебе йду,Майдан,країни серця людного,
Тобі вклоняюся,букет кладу до ніг..
Доброго дня , Майдан! І доброго майбутнього!
Ти волі нашої і слави оберіг...

Ю.Гречин

Вчитель. І саме тут , сьогодні, ми скажемо **«ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ»,
«ГЕРОЯМ СЛАВА»**

(Викладаємо напис «Герої не вмирають» або «Героям слава»)

Вчитель. **Ми закликаємо вас сьогодні згадати у ваших молитвах усіх Героїв, які віддали своє життя за наше світле майбутнє . Хай пам'ять всіх невинно убитих згуртує нас , живих, дасть нам силу та волю , мудрість і наснагу для зміцнення власної держави на власній землі. У жалобі схилимо голови . Вони згасли як зорі.**

Хвилина мовчання . (Музичний супровід)

Учениця , тримаючи лампадку в руках, читає вірш *«Помолюсь за Україну»*

Помолимося за Україну...
Горять запалені свічки.
Хай линуть голосом єдиним
Молитв проплакані рядки.

Хай пролуна молитва сильно
За українців, хто поліг,
Грудьми ховавши Батьківщину
Від вітру, куль життям своїм...

За руки візьмемося міцно
Всі від Донбасу до Карпат,
В серцях надія буйно квітне,
В серцях вогні палахкотять.

Хай янголи стіною стануть,
Закривши воїнів крильми,
Хай скоро світлий день настане.
А поки...молимося ми.

Помолимося душі словами,
Сльозами упадуть дощі,
За тих, хто там стоїть щитами,
Курличуть сумно журавлі.

19.07.2014
© Олександра Кійко

Вчитель. **Нехай кожен з нас торкнеться пам'яттю цього священного вогню – частинки вічного. А світло цієї свічки хай буде даниною тим , хто заради торжества справедливості жертвував собою. Вони повинні жити в нашій пам'яті.**

(Під мелодію пісні «Пливе кача» ведучий запалює свічку і передає її учням по колу. Свічку передають з рук в руки).

Вчитель

Абсурд того , що відбувається сьогодні,

Малює кров'ю час нам на снігу..

І падає все шкереберть в безодню,

І ми звикаємо до всього на бігу..

Абсурдність болю,що раптом завдали ,

Хто братом був нам названим завжди..

Ще рік тому чи знати ми могли,

Що все це приведе нас до біди?..

Ю.Гречин

Вчитель. Неоголошена війна. Це не тільки бойова операція для учасників АТО, це страшні будні для мільйонів українських сімей, які залишилися без господарів, без чоловіків, без батьків, без синів.

Учениця . Читає вірш «*Так важко усвідомити – війна*»

Так важко усвідомити...Війна.

Не віряться, що наша це реальність.

Вона жорстока, вбивця та німа,
Та жоден не бере відповідальність

За кожну смерть, за всю пролиту
кров,

За те, що гинуть там звичайні люди.

Під сльози матерів і дзвін церков
За Україну підставляють груди.

Війна...І ми вже більше не в кіно.

Там справжнє все, там смерть гуляє
полем.

Повільно опускаємось на дно...

І кожне слово оповите болем.

Де ділась наша людяність, скажіть?

Невже до цього треба йти людині?

Хоч ні. Подумайте і промовчіть,

Лиш матері згадайте очі сині.

Бо в кожного солдата є сім'я,
Є дім і люди, дорогі для серця.

У кожного в душі своє ім'я,
Лиш завдяки якому воно б'ється.

Не обривайте іншому життя!

Той гріх найгірший не беріть на
себе.

Бо далі вже не буде вороття,

І вас уже не прийме більше небо.

Тож хай відступить темрява і біль,

І світле сонце хай зійде над нами.

І мир хай буде, як найвища ціль,

І хай добробут з нами йде віками.

Автор: Оксана Полюхович

Вчитель. Вони пішли боронити нашу незалежність, а вдома день і ніч кожен українець молить Бога, щоб повернулися живими. Але ...

Вчитель. Немає жодної людини , котра була б байдужа до того , що відбувається . Кожна подія , кожна смерть відчувається страшним болем у наших серцях , в наших душах ...і виливається в поезії..

Учень. Вірш «Кричав мій син...»

Кричав мій син «піду з тобою»
Тягнув долоньки мені вслід
Мене запрошено війною.
Не та,яку пройшов мій дід.

Кричала мила «не пускаю»
Руками тисла з усіх сил.
За що боротимусь я знаю.
Синочок миру попросив.

Кричала мати «повертайся»
Сльозами комір залила.
Немов в останнє попрощався.
А в голові «війна,війна»

Кричав мій батько «бережися»
Так міцно руку мою жав.
І він щоночі мені снівся.
А я від вибухів вставав.

Кричав я їм, що скоро буду.
А сам не знаю й до сих пір.
Живим чи мертвим я прибуду.
З бронежилетом, повним дір.

Кохали,вірили,чекали.
На батька,сина й чоловіка.
Так прикро,що вони не знали.
Не повернусь,назавжди зникну.

Про тата марить син ночами.
Дружина ніби не жива.
«Вертайся сину» кричить мама.
А батько плаче «вже нема»

Вклоняюсь низько вам солдати.
Усім живим і не живим.
Нехай не плаче ваша мати.
Молюсь за вас,молюсь за мир..

Автор: Катя Майстренко

Учениця. Вірш «*Лист солдату*»

Привіт солдате! Ти мене не знаєш,
Я просто дівчина, живу собі як всі,
В моєму місті тихо, не стріляють
Але війна торкнулася душі,

Чому пишу Тобі? Бо серце просить,
Бо я так звикла, у віршах думки,
В моїй країні сльози, біль і розпач
І так нестримно пишуться листи,

Ти зараз там, на Сході, захищаєш
Свою країну на передовій,
Там дуже страшно, постріли
лунають,
Та ти ідеш вперед, вперед у бій,

Ти борешся за волю України,
За незалежність, за її життя
І за майбутнє кожної людини,

Відео «Чекай мене»

Учениця. Вірш «*Ти пішов захищати країну*»

Ти пішов захищати країну,
Не сказавши слова "Прощай! "
Вірю я, повернешся, чоловіче,
Й залунають завітні "Давай..."
"Давай сходимо разом до лісу,
В нас природа чудова така.
Хочу слухати тишу я вічно,
Замість пострілів із літака".
"Давай разом блукати по місту,
Серед вулиць просторих таких,
Я навіки тепер зрозумію
Чом боролись тоді козаки...
За свободу свою й незалежність,
За можливість гуляти отак,
За слова, що лунають тут вільно,

А серед тих людей також і я,

Ти тільки повернись, благаю, чуєш,
Ти не лети високо в небеса
Бо тут, на цій землі Тебе чекають
Батьки, дружина, діти... вся сім'я,

І вся країна молиться за Тебе,
Щоб швидше повернувся Ти живим
І я також щодня молюся небу,
Аби в моїй країні настав мир...

Я сподіваюсь, ці рядки почувеш,
А може, прочитаєш у листі,
Я дякую Тобі, що захищаєш
Мою країну, дякую Тобі...

Автор: Марія Скочиліс

Є ще сотні таких переваг! .."
Ми гулятимем довго, ледь вічність,
Прислухаючись до горизонту,
Вмить забувши про час сьогодення,
А згадавши Мазепу і Гонту.
І життя до нас знов повернеться,
Стане знову країна одна,
Після безліч негод і поразок
Поцілую тебе у уста.
Ну а поки, ти-там, ти-в окопах,
Серед танків, постійних атак,
Чи живий, чи давно вже на небі,
Я благаю, подай нам хоч знак!

Автор: Діана Діасамідзе

Учениця . Вірш «Якщо ти підеш на війну»

Якщо ти завтра підеш на війну,
Я, попри все, піду с тобою поруч,
Думки страшні й жахи я прожену,
Нехай моя в пригоді буде поміч.

Якщо стріляти будеш ворогів,
Я мовчки подаватиму патрони,
Зціпивши зуби ,проковтнувши гнів,
Разом долати легше перепони.

Якщо навколо йтиме справжній бій,
Я піт тобі втиратиму, мій сокіл,
Де ти – там я , впиратися не смій,
І не кажи: Для жінки – це жорстоко!

Пісня «Повертайся живим»

Учениця . Вірш «Буду сильною чекатиму, з любов'ю...»

Любий мій, привіт, ну як ти там?
Я хвилююся за тебе дуже,
Сльози котяться і ночі в молитвах
Серцю боляче бо за тобою тужить,

Обіцяв, що повернешся, обіцяв...
Знаю, ти дотримаєшся слова
Та тепер я тут, а ти десь там,
Там на Сході борешся за волю,

Пам'ятаєш, мріяли колись,
Що збудуємо будинок, будуть
діти...

Є будинок, скоро буде син
Та тебе не вистарчає тільки,

Я щодня переглядаю наш альбом
Ми на фото там такі щасливі,
Автор: Марія Скочиліс

Якщо же куля нас не омине,
Як в перший день – обіймемося
знову,
І хай летить у прірву все земне,
А ми - у небо з цього світу злого.

Заплачуть діти, друзі і батьки:
Та я одна не житиму без тебе,
Ми вдвох були щасливі всі роки,
Нехай до нас привітним буде й небо!

Людмила Легостаєва (Васильєва)

Та життя ти знаєш, як завжди
Всюди вносить власні корективи,

Я недавно була у батьків,
У твоїх батьків, вони сумують
І хвилюються за тебе любий мій,
І чекають, я також чекаю милий,

Не віддам тебе отій війні,
Вона вже забрала так багато
Молодих синів, дітей, батьків,
Не віддам, ти скоро станеш татом,

Я молитимусь за тебе, я молюсь,
І всім серцем я поруч з тобою,
Сподіваюсь скоро обійму,
Буду сильною, чекатиму, з
любов'ю...

Учень. Вірш «Сповідь невідомого солдата»

Моє ім'я лишиться невідомим,
Я вже його і сам не пам'ятаю
Далеко я похований від дому,
Від рідного душі моєї краю.

Там мирно у селі я жив з батьками,
Вони такі ще, Боже, молодії,
Навчався та дорослішав з роками,
Та втілював в життя найперші мрії.

Так би і жив... Та сталось так в
країні,
Що ворог перейшов її кордони,
І я листом подякував родині,
Та з добровольчим вирушив
загоном.

На Схід! На Схід!- гарчали
вантажівки,
АТО! АТО!- якесь кумедне слово,
І зброя справжня, не якась бруківка,
А поруч «гради» били невгамовно...

Я був один із сотень, що тримали
Від ворога-сусіда оборону...
Під Іловайськом у котел попали,
І зрозуміли: тут тепер до скону.

Ніхто не йшов з біди нас рятувати,
Неначебто списали, як непотріб,
Бо ми же звичайнісінькі солдати -
Гарматне м'ясо ... хоч , скидай у
погріб..

Тримайтесь ,хлопці! – все що
пам'ятаю,
Закінчувалась їжа і набої...
Колись прийти вам стане час до раю,
Я запитаю, хто нас «здав» без бою..

Я у воріт чекатиму хоч вічність,
Бо що мені лишилось , як чекати...
Ви Богу надаватимете звітність
Про невідомих, без імен ,солдатів...

Я всім бажаю жити в щасті й мирі,
Свободу та братерство цінувати,
Бо не здолають й найлютіші звірі,
Того, хто йде за правду воювати.

Того, хто вчасно йде своїм на поміч,
Забувши про чини і про погони,
Мене нема..та я із вами поруч..
Хоч вже навік лишуся невідомим...

Автор: Легостаєва Людмила

Пісня «Мамо , не плач»

Учениця . Вірш «Край цього поля зламани тополі»

Край цього поля – зламани тополі,
Навколо - чорна спалена рілля,
Лежать на полі хлопці охололі,
Навіки побратала їх земля.

Тут бій страшний точився іще вчора,
Тікали звідси звірі і птахи,
А ховрахи сиділи щільно в норах,
Та хлопці ті були - не ховрахи...

Ішли вони на ворога відкрито,
Сміливих не стуляючи очей,
А ворог намагався в них влучити
Із «ураганів», "градів" і «смерчей».

Та не вдавалося воїнів злякати,
І ворог вдався хитрощів й підстав,
Коли наказ був хлопцям відступати,
Підступний коридор пообіцяв.

Та вже не знаю, як там домовлялись,
Про вихід з Іловайського котла,
Даремно там чини рапортувались,
Колона вийшла , тільки не дійшла.

Їх в чистім полі, де сховатись ніде,
Розстрілювали наче кошенят,
Неначе в тирі, полювали гниди
На вояків - українських солдат.

Став білий день за чорну ніч
страшніший
Земля й повітря - все переплелось...
На полі цім не сіятимуть більше,
Тут братство наше воїнське
вляглось.

Тут вже не зійде жито та пшениця,
І звір не йтиме, й птаха облетить,
І тим хто вижив, ще воно наснитись
І у нащадках ще не відболить.

Хай виростуть край поля знов
тополі,
А ворог згине, як і всяке зло,
Тут прагнення посіяне до волі
Й воно у наших душах проросло

Людмила Легостаєва

Учень . Вірш «Смуток»

Бідна нене,Україно!Латана свитина:

Вся вже шита-перешита твоя одежина.

І якими лиш нитками вже не зашивали,

І якими кольорами тільки не латали.

Мій незламний,український,терплячий народє!

Ти не матимеш спокою,доки поле родить,

Доки всю не обламають червону калину,

У Карпатах не зрубають останню ялину,
Доки маєш вільну землю,де не ступав "лапоть"
Доки твоїх чорноземів,не лишиться клопоть,
Доки родиш чорні брови й оченята сині -
Не матимуть люди щастя у своїй країні.
Навіть,якщо вийдеш з дому,та й підпалиш хату,
І тоді те попелище,буде треба "брату".
Ой,коли вже наситяться,і крові нап'ються;
І коли вже набісяться,чужого нарвуться.
Задув вітер із заходу,у твої вітрила,
Та зламали твої щогли,борти погромили.
Та зостався дзвін на румбі,бий на сполох в нього,
Припливуть козацькі кочі,тобі на підмогу.
Бо не може темна нічка,вічно панувати,
Колись мусить і для тебе сонце з-за гір встати.
Колись має Бог на небі,і нас спом'янути,
Щоб і ми на Україні зажили як люди,
Щоб те щастя оселилось і у нас в родині,
Щоб свобода відродилась- СЛАВА УКРАЇНІ !!!

Ю.Гречин

Вчитель . Незважаючи на усі негаразди, що відбуваються зараз, всі ми прагнемо одного - миру, спокою, міцної та квітучої держави та чистого неба над головою. І кожен з нас повинен пам'ятати , що він українець.

Учениця . Вірш «Я УКРАЇНКА»

Я українка, тут моє коріння,
Тут моє серце, мова, почуття,
Тут перше слово, спогади безцінні,
Тут перші кроки до пошани й
визнання,

Я українка, в мене сині очі
І так багато в серці доброти,
А ще, я точно знаю чого хочу
І досягаю власної мети,

Я українка, серцем і душею
Куди б мене в житті не повело,
Я завжди пам'ятаю рідну землю
І жовті колоски, що за вікном,

Учениця.

Життя іде і все без коректур.
І час летить, не стишує галопу.
Давно нема маркізи Помпадур,
і ми живем уже після потопу.
Не знаю я, що буде після нас,
в які природа убереться шати.
Єдиний, хто не втомлюється, – час.
А ми живі, нам треба поспішати.
Зробити щось, лишити по собі,
а ми, нічого, – пройдемо, як тіні,
щоб тільки неба очі голубі
цю землю завжди бачили в цвітінні.

Я українка, я така багата
В мене є все, що треба для життя,
А головне, що поруч рідна, мама
І що найважливіше - це сім'я...

Я українка, і в неділю в ранці
До церкви із молитвою прийду,
Подякую за все, що зараз маю,
А ще, здоров'я в Бога попрошу,

Я українка, з вірою в майбутнє
І з посмішкою буду далі йти,
Я українка, що б там не казали
В моєму серці Україна назавжди!

Автор: Марія Скочиліс

Щоб ці ліси не вимерли, як тур,
щоб ці слова не вичахли, як руди.
Життя іде і все без коректур,
і як напишеш, так уже і буде.
Але не бійся прикрого рядка.
Прозрінь не бійся, бо вони як ліки.
Не бійся правди, хоч яка гірка,
не бійся смутків, хоч вони як ріки.
Людині бійся душу ошукать,
бо в цьому схибиш – то уже навіки.

Автор: Ліна Костенко

Вчитель. Будьмо ж гідними великої слави героїв України, які твердо вірили, діяли, знали: Українська нація народилася тоді, коли в її обороні впала перша крапля червоної української крові на чорну українську землю. Українська нація існуватиме доти, доки хоча б один українець буде любити свою БАТЬКІВЩИНУ по- справжньому.

Учні. Вірш «Любіть УКРАЇНУ»

Любіть Україну, як сонце, любіть,
як вітер, і трави, і води...
В годину щасливу і в радості мить,
любіть у годину негоди.

Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.

Між братніх народів, мов садом
рясним,
сіяє вона над віками...
Любіть Україну всім серцем своїм
і всіми своїми ділами.

Для нас вона в світі єдина, одна
в просторів солодкому чарі...
Вона у зірках, і у вербах вона,
і в кожному серця ударі,

у квітці, в пташині, в електровогнях,
у пісні у кожній, у думі,
в дитячій усмішці, в дівочих очах
і в стягів багрянному шумі...

Як та купина, що горить — не згора,
живе у стежках, у дібровах,
у зойках гудків, і у хвилях Дніпра,
і в хмарах отих пурпурових,

в грому канонад, що розвіяли в прах
чужинців в зелених мундирах,
в багнетах, що в тьмі пробивали нам
шлях
до весен і світлих, і щирих.

Юначе! Хай буде для неї твій сміх,
і сльози, і все до загину...
Не можна любити народів других,
коли ти не любиш Вкраїну!..

Дівчино! Як небо її голубе,
люби її кожну хвилину.
Коханий любить не захоче тебе,
коли ти не любиш Вкраїну...

Любіть у труді, у коханні, у бою,
як пісню, що лине зорею...
Всім серцем любіть Україну свою —
і вічні ми будемо з нею!

Автор: Володимир Сосюра

*PS. Кожна поезія виконується під
музичний супровід*